

Bc. Gabriela Literová

Edvard Beneš ve veřejném diskursu na přelomu 20. a 21. století

(příklad historické osobnosti při utváření národní identity)

(Vydání první)

I.

ÚVOD

Osobnost Edvarda Beneše byla v dramatickém 20. století různě vykládána. Jeho klíčové politické okamžiky byly komentovány, zkeslovány, zamlčovány a hodnoceny v každé komplikované době, kterou pro Československo připravilo toto složitě století. Nelze říci ani dnes, v roce 2009, že by roky, které nás dělí od působení E. Beneše ve vysoké politice, tyto rozpory sláby a že by se názory sblížovaly a došly k objektivnímu posouzení úlohy, kterou sehrál v dějinách Československa.

Dr. Edvard Beneš podle výzkumu veřejného mínění nazvaného „Významné osobnosti a události české historie“¹, který uskutečnilo Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, stále patří mezi naše nejvýznamnější historické osobnosti a rozhodně jeho osobnost i politika jsou dodnes aktuální a vyjadřuje se k němu jak veřejná, tak i akademická diskuse.

Předpokládám, že tak jako mnoho jiných obrazů významných osobností i obraz Edvarda Beneše má své místo v konstrukci národní identity. Na základě teorie identit se domnívám, že tato kolektivní identita není homogenní, ale vykazuje definovatelné názorové varianty a v jejich rámci si každá sociální skupina utváří svůj pantheon národních osobností či hrdinů. Součástí národní identity se tak stávají osobnosti vnímané jako významné. Tuto hypotézu bych chtěla ve své práci prověřit s pomocí metody orální historie tím, že si na příkladu obrazu osobnosti Edvarda Beneše kladu otázku jak a z jakých složek se utváří národní identita. Domnívám se, že analýza obrazu Edvarda Beneše přispěje k hledání odpovědi na tuto otázku.

Ve své práci jsem se zaměřila zejména na rozbor výpovědí skupiny občanů politicky činných a svědectví či vzpomínek starších spoluobčanů, pamětníků a účastníků protifašistického odboje. Obě skupiny respondentů jsem si sestavila s použitím metody sondy. Výpovědi jsem podrobila obsahové analýze s cílem zjistit a popsát strukturu a obsah názorů na prezidenta Beneše.

Dodnes se mnoho historiků pokouší o posouzení role našeho druhého prezidenta, ale nejen historici, ale i lidé, které postihla druhá světová válka a nemohou se smířit s důsledky šestiletého válčení, nespravedlností, tragédií a absurdit. Konec studené války vedl ke změnám v pohledu na mnoho historických událostí. Zároveň se však atmosféra v mezinárodních vztazích uvolnila, přispěla k oživení problémů, které doposud byly v pozadí a otevřelo se znovu téma odsunu a kauza tzv. Benešových dekretů. Problémem bylo, že během studené války jak v Československu, tak v Německu žila společnost pamětníků ve střední i mladší generaci, kteří ještě příliš živě pociťovali a pamatovali si důsledky nacistické krutosti. Názory na tyto otázky se po válce vyjadřovaly na Norimberském procesu, na setkáních Landsmanschaftů, při pietních slavnostech na různých místech

¹ http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100733s_ov71211.pdf (staženo 20.7. 2008).

paměti, jako jsou Lidice, Terezín, Osvětim a mnohá další. Byly prezentovány na zasedáních mírových hnutí a při mezistátních jednáních o československo-německé smlouvě. Názory byly protinacisticky vyhraněné. V Československu, ani v Německu se dostatečně nediskutovalo o odsunu ani o společné historii. Československo naznačilo změnu přístupu k těmto otázkám až v osobě československého prezidenta Václava Havla, který svou omluvou za poválečný odsun Němců z Československa odstartoval novou diskusi. Do vzájemných vztahů obou států tak byly vneseny dlouho neřešené a citlivé problémy, jejichž řešení se však ukázalo být velmi těžko dosažitelné. Vzhledem k tomu, že na obou stranách stále žijí pamětníci, téma je více než citlivé.

Vstupem České republiky do Evropské unie se předpokládalo, že problémy ustoupí stranou, avšak právě v souvislosti s konečnou fází jednání o vstupu České republiky do Evropské unie nabyly tyto diskuse nových rozměrů a do debat se zapojily i vysídlenecké spolky z Rakouska.

Začaly zaznívat požadavky na zrušení tzv. Benešových dekretů, které podle vysídlenců neodpovídají evropskému právu. Jméno Edvarda Beneše se opět začalo rozebírat ze všech stran, byla připomínána osobnost, které bývá přisuzováno jednoznačné autorství myšlenky odsunu i dekretů.

Právě v této vypjaté atmosféře byl v českém parlamentu předložen návrh zákona, pro který se ujal název Lex Beneš. Jak je vidět, osobnost Edvarda Beneše je osobnost nejen stále diskutovaná, ale zdá se mi, že je používána i ve významu symbolu. Rozporuplné a odlišné názory na osobnost Edvarda Beneše ukazují, jak je společnost názorově diferencovaná.

V těchto souvislostech se nabízí celá řada otázek. Jak se ale na Edvarda Beneše dívali jeho současníci? Byl obdivován, byl populární, nebo byl srovnáván se svým předchůdcem? Musel na sobě hodně pracovat, aby měl důvěru lidových vrstev, nebo v něm lidé viděli přirozenou autoritu? Bylo tomu vždy stejně? Jakého hodnocení se dočkal od těch, co přišli po něm? A jak je hodnocena politika Edvarda Beneše v současnosti? Podle čeho se naši senátoři rozhodovali při hlasování tzv. Lex Beneš? Je současná polemika kolem Edvarda Beneše oprávněná? Jak se názory na jeho politickou činnost vyvíjely a jaký je současný stav toho, co bývá označováno jako „spory o Beneše“? Patřil vždy Edvard Beneš mezi ony významné osobnosti, jejichž hodnocení patřilo do konstrukce národní identity? Pokud ano, drží si toto významné místo Edvard Beneš stále? Nejsou to otázky lehké a zřejmě ne vždy ani zcela zodpověditelné. Ve své práci jsem se pokusila na ně hledat odpověď. Mým cílem bylo na základě vzpomínek pamětníků a názorů senátorů zjistit, zda se národní identita vytváří i na základě utváření obrazů významných osobností našich dějin.

Mým pramenem byly zejména vzpomínky lidí. Na jedné straně vzpomínali pamětníci z 2. světové války. Lidé, kteří prošli válkou ať jako političtí vězni v koncentračních táborech, tak i vojáci domácího i zahraničního odboje. S pamětníky jsem vedla rozhovory, z velké části se jednalo v první fázi o životopisné vyprávění a až v druhé fázi jsem kladla otázku „Jaký máte názor na Edvarda Beneše“. Tento postup je vhodnější vzhledem k tomu, že je potřeba získat si důvěru pamětníků. Část rozhovorů byla vedena pouze jako interview, protože se jednalo o skupinu volyňských Čechů, se kterými jsem se setkala pouze jednou u příležitosti setkání u pomníku obětem Českého Malína v Žatci.

Druhou skupinu respondentů tvoří politická reprezentace, senátoři, kteří hlasovali o zákoně „Edvard Beneš se zasloužil o stát“ a dále ještě názory několika předních představitelů české politiky. Tyto politické osobnosti jsem požádala o

písemný názor na Edvarda Beneše, případně schůzku, při níž by mně svůj názor sdělili.

V této práci používám zejména metodu orální historie při analýze rozhovorů s pamětníky a obsahovou analýzu textu, protože většina senátorů odpověděla na moji otázku: „Jaký máte názor na Edvarda Beneše?“ písemně. Výsledky z těchto dvou analýz jsem srovnala a následně aplikovala do teorie utváření národní identity. Podle této teorie se národní identita skládá z mnoha aspektů, jejichž součástí je i společná historie, společní hrdinové a společné historické osobnosti (kromě kultury, jazyka a teritoria).

V neposlední řadě jsem se opírala o literaturu a následně i výsledky výzkumu konfrontovala se současnou historiografií, která je v tomto případě velmi obsáhlá. Paměti Edvarda Beneše a knižnice vydávané Společností Edvarda Beneše budou základním pramenem k životu E. Beneše, reflexi na události však bude doplňovat výčet publikací jak vyšlých za života E. Beneše, tak po něm. Ať už to jsou publikace věnované jen osobnosti E. Beneše nebo událostem, které s Benešem souvisí. Ve své proseminární práci jsem se zabývala obrazem Edvarda Beneše v učebnicích dějepisu od roku 1918-2005². Poznatky a závěry z proseminární práce jsem využila při analýze výpovědí pamětníků a senátorů. V proseminární práci jsem analyzovala obraz E. Beneše v učebnicích dějepisu, jejichž adresátem je vlastně nejširší veřejnost. V bakalářské práci jsem analyzovala odpovědi skupiny pamětníků a politiků, kteří představují určitý reprezentativní vzorek společnosti, a doufám, že vedle obrazu E. Beneše v učebnicích dějepisu a obrazu E. Beneše v současné historiografii, je obraz E. Beneše pohledem skupiny pamětníků a politiků dalším střípkem do mozaiky názorů na osobnost Edvarda Beneše.

Beneš musí zase zpět, ať to slyší celý svět.³

1. Osobnost Edvarda Beneše v literatuře a pramenech

Životopis Edvarda Beneše nalezneme všude. Zajímavý bude ale pohled do literatury a soukromých deníků, kde se mnoho odborníků nebo významných osobností věnuje tématu Edvarda Beneše. Vedle celé řady odborných i méně odborných publikací, které jsou běžně dostupné v knihovnách, jsem měla k dispozici a mohla jsem podrobit analýze i soukromé vzpomínky z deníku našeho „prezidenta generála“ Ludvíka Svobody, který vznikl v období od 3. června 1939 do roku 1942. Sám Ludvík Svoboda nazval tento svůj deník „Poznámky z mé činnosti v čs. odboji od 3. června 1939 tj. ode dne mého odchodu z domova za hranice až do....kdy jsem.....?“ Tento deník je součástí osobní pozůstalosti Ludvíka Svobody a je uložen v rodinném archivu jeho dcery Zoe Klusákové – Svobodové. Tento deník je citován v jeho pamětech a ve studiích historiků. Měla jsem možnost využít přepis deníku části o roce 1939, kde se Ludvík Svoboda zmiňuje o osobnosti Edvarda Beneše. Tento deník je připravován pro vydání v Mladé frontě.

Osobností Edvarda Beneše se zabývá zejména profesorka Věra Olivová, která je předsedkyní Společnosti Edvarda Beneše a profesor Alexandr Ort, který své dílo zasvětil mezinárodní politice a napsal i monografii o E. Benešovi. Oba

---

² Gabriela Literová: Edvard Beneš a jeho obraz v učebnicích dějepisu v průběhu 20. století, proseminární práce, vedoucí práce: Doc. PhDr. Luďa Klusáková, CSc., FFUK, 2006.

³ Heslo provolávané v průvodu sokolů Prahou při XI. všesokolském sletu v červnu 1948 – Karel Kaplan, Poslední rok prezidenta, Tisk Sýkora, Brno 1994, Příloha č. 14.

autoři patří mezi obdivovatele a zastánce názorů Edvarda Beneše. Odpůrce politických rozhodnutí Edvarda Beneše, ale i jeho vlastní osobnosti reprezentuje po roce 1989 vydaná rozsáhlá publikace „Češi v dějinách nové doby“⁴, vyšla pod pseudonymem Podiven, který tvoří autorské trio – Petr Pithart, Petr Příhoda a Milan Otáhal. V knize se autoři opírají mimo jiné o československou demokratickou reprezentaci v čele s Masarykem a Benešem, domnívají se, že jejich zahraniční i vnitřní politika byla špatná a považují za logické, že v období Mnichovské dohody Československo „fatálně ztroskotalo“ a to údajně svým „vlastním vnitřním rozkladem“. Někteří lidé se domnívají, že právě tato publikace určuje porevoluční historické výklady v tisku, v televizi a celkově přispívá k negativnímu pojetí moderních českých dějin, období utváření Československa, první republiky a současně s tím i Edvarda Beneše. Vzniká mnoho publikací, kteří jak z odborného, tak laického hlediska hodnotí velmi záporně osudové dva roky Edvarda Beneše rok 1938 a rok 1948. V následující kapitole se pokusím citáty z různých publikací ukázat obraz Beneše, který je společností představován.

„Za Benešem půjdem stále, at' jsme třeba v kriminále.“⁵

1.1. Mezníky života Edvarda Beneše⁶

Edvard Beneš se narodil 28. května 1884 v Kozłanech. Narodil se jako desáté dítě rolníka, přesto studoval. Před svým studiem v Paříži strávil rok studia filozofie na Karlově univerzitě, v roce 1906 začal studovat románské jazyky na univerzitě v Paříži a zasnoubil se svou budoucí manželkou Annou Vlčkovou, která přijala jméno Hana. V roce 1907 obhájil doktorát práv v Dijonu a v roce 1908 dokončil studia filozofické fakulty v Praze. V roce 1909 obhájil doktorát z filozofie a oženil se s Hanou Vlčkovou. Docentem sociologie na Karlově univerzitě se stal v roce 1913. V roce 1914 dosáhl titulu docenta na české technice. Díky svému univerzitnímu studiu v Praze, v Paříži, v Dijonu, v Londýně a v Berlíně měl rozsáhlý přehled v několika oborech – sociologie, politologie, historie, právo, psychologie a filozofie. Jeho vědecká kariéra byla ukončena začátkem 1. světové války, kdy se po odchodu Masaryka do emigrace stal Edvard Beneš vůdcem české Maffie, protirakouské organizace českých intelektuálů. V roce 1915 se však také rozhodne pro odchod do emigrace. Stal se okamžitě největším spolupracovníkem T. G. Masaryka spolu s M. R. Štefánkem v boji za vytvoření samostatného československého státu. Organizoval zahraniční odboj z pozice generálního sekretáře československé Národní rady v Paříži. Svými jednáními s předními představiteli evropské politiky a Masarykovými jednáními s americkými představiteli dosáhli již v roce 1918 mezinárodního uznání nově utvářejícího Československa. Jeho manželka Hana Benešová byla během roku 1916 – 1917 vězněna rakouskými úřady.

14. 10. 1918 Edvard Beneš vyhlašuje v Paříži vytvoření československé prozatímní vlády, v níž se stává prvním ministrem zahraničí, kterým zůstává až do

⁴ Podiven: Češi v dějinách nové doby, Academia, Praha 2003.

⁵ Heslo provolávané v průvodu sokolů Prahou při XI. všesokolském sletu – Poslední rok prezidenta, Karel Kaplan, Tisk Sýkora, Brno 1994, Příloha č. 14.

⁶ Tato kapitola tj. 2. 1. Mezníky života Edvarda Beneše a rovněž kapitola 3. Proměny názorů na prezidenta Beneše v průběhu 20. století byly převzaty ze širšího zpracování v proseminární práci: Gabriela Literová: Edvard Beneš a jeho obraz v učebnicích dějepisu v průběhu 20. století, vedoucí práce: Doc. PhDr. Luďa Klusáková, CSc., FFUK, 2006.

roku 1935. Jako ministr zahraničí nové československé vlády se Edvard Beneš účastní mírové konference vítězných mocností o poválečném uspořádání Evropy a prosazuje uznání samostatného československého státu. Poté se vrací z Paříže do Československa. T. G. Masaryk si ho velmi vážil a ocenil jeho přínos známou větou, že „**bez Beneše bychom neměli republiku**“. A zřejmě proto ho cílevědomě prosazoval od založení republiky za svého nástupce.

*Edvard Beneš si svou obětavostí, pracovitostí a spolehlivostí velmi brzy vybudoval autoritu, která výrazně převyšovala autoritu ministra zahraničí Československé republiky a významně pomáhala prosazovat národní zájmy mladého Československa.*⁷

Díky systému smluv zasadil E. Beneš republiku do politického systému Evropy v rámci Společnosti národů. Společnost národů pomáhal Edvard Beneš zakládat, byl její místopředseda, člen Rady a předseda (1935). Prosazoval politiku kolektivní bezpečnosti.

*Míru jako mezinárodnímu vztahu měla slušet nedělitelnost, nástrojem k tomu byla právě i kolektivní bezpečnost, a tento instrument patřil do Benešova diplomatického zavazadla. Jezdil s ním do Ženevy i jinam, do ženevského Reformačního sálu a příležitostně budov roky a roky. byl tu bez přestávky, až mnohým srostl s Evropou, jaká byla a jaká by měla či mohla být.*⁸

Hlavním pilířem, na kterém se snažil postavit bezpečnost nejen Československa, ale i Evropy byla Malá dohoda – smlouva s Rumunskem a Jugoslávií o spolupráci, pomoci a koordinaci svojí zahraniční politiky, která byla napojená na spolupráci s Francií, která si díky tomu zajišťovala dominantní zahraničněpolitické postavení ve střední a jihovýchodní Evropě. Během roku 1921 – 1922 se stal Beneš předsedou československé vlády a zároveň stále působí jako ministr zahraničí. V roce 1924 byla uzavřena československo – francouzská smlouva o vzájemné spolupráci a pomoci, která oběma státům nařizovala dohodnout se o opatřeních, vhodných k zabezpečení společných zájmů v případě, že by byly tyto ohroženy.

V roce 1927 se poprvé projeví Benešovi zdravotní problémy, zhroutil se z přepracovanosti. Pro odpočinek se začala stavět vila v Sezimově Ústí, stavba trvala od roku 1930 do roku 1937. Situace se v Evropě změnila nástupem Hitlera k moci v Německu. Beneš se snažil zajistit bezpečnost Československu. Beneš se ukázal nejen jako československý politik, ale jak evropský politik v třicátých letech, kdy hrozba fašismu postavila před evropské politiky zcela nové úkoly. Nezlákali ho nacistické nabídky, ale stal se jedním z nejdůležitějších bojovníků za demokracii proti hrozbě nacismu.

Beneše a Československo si za společného jmenovatele vybral, jak známo, zvláště drasticky a výhrudně sám Hitler... Beneš byl Hitlerovi nositelem i ztělesňovatelem demokracie, jak se v Evropě utvářela po velké válce. A Beneš skutečně v takovém zosobňujícím postavení byl, profiloval se do něho názorově i praktickou politikou. Vyznával a prosazoval demokracii vývojovou, komplexní pro všechny rozhodující životní sféry společnosti, tedy takovou, která v druhé polovině 20. století

---

⁷ Alexandr Ort: Velcí Češi, velcí Evropané, Edvard Beneš – evropský politik, nakl. Eva - Milan Nevole, Praha, 1997, str. 5.

⁸ Edvard Beneš, československý státník a politik, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného VŠMVV 31. října 2005, k vydání připravil Zdeněk Veselý, VŠMVV 2006, str. 17.

*převažovala, v různých stádiích realizace, v demokratické části Evropy (Beneš se toho nedočkal a tak se neví, že odkazem právě do ní patří).*⁹

V roce 1933 byl přijat Organizační pakt Malé dohody. Cílem dohody bylo posilování ekonomických a mocenských pozic z obav před vojenskou hrozbou nacismu v Evropě (tenkrát především Itálie). V roce 1935 se Československo v boji proti vzrůstající agresivitě nacistického Německa rozhodlo uzavřít spojeneckou smlouvu se SSSR. V prosinci 1935 byl zvolen Edvard Beneš presidentem po odstoupení T.G. Masarykovi. Začal ihned po svém nastoupení do úřadu podnikat kroky k posílení republiky (pohraniční opevnění, odpor proti Henleinově straně, upevňování francouzsko – sovětského spojení).

Jeho chybou nebylo, že z velmi dobře promyšleného plánu se podařilo realizovat jen torzo – francouzsko – sovětskou a československo – sovětskou spojeneckou smlouvou, která ještě zvýšila Hitlerovu zášť proti Edvardu Benešovi. To že Hitler mluvil v předvečer mnichovského diktátu o prezidentovi Benešovi jako o svém úhlavním nepříteli, je dodnes důkazem velmi dobré politiky československého diplomata a státníka v době, kde mnozí byli ochotni k ústupkům a dohodám s Hitlerem. Benešovi se podařilo třikrát odrazit Hitlerův přímý útok na Československo a to v říjnu 1937, v květnu 1938 a v polovině září 1938. 29. září 1938 byl vyhlášen mnichovský diktát čtyř velmocí. Na nátlak z Berlína E. Beneš 30. října 1938 přijal Mnichovskou dohodu a podruhé se zhroutil. Za svou politiku v období mnichovského diktátu bývá Beneš nejvíce stále kritizován.

*„Nikde nenajdeme jedinou zmínku, že by si s duší vojáka a s duší národa Beneš kdy dělal sebemenší starost, že by jen na okamžik pomyslel, jak asi pochodovali vojáci z pozic nazpátek a zda se jim prapory jejich pluků nezměnily v hadry a přísaha v bezobslužnou formuli. Pokud tomu odolali, nestalo se tak zásluhou Beneše.“*¹⁰

Kdyby se tenkrát rozhodl k izolovanému boji proti hitlerovskému Německu, mohl se stát národním hrdinou v Československu, i když by za to byl asi zaplatil svým životem nejen on sám, ale i mnoho Čechů a Slováků. Možná že právě Benešova znalost evropské situace a zvláště odporu britské a francouzské veřejnosti k válce, sehrála v jeho rozhodování úlohu. Edvard Beneš se oprávněně obával toho, že v případě, když by pro ozbrojený odpor Československa vypukla v Evropě válka, byly by západní velmoci nejen napadenému Československu nepomohly, ale dokonce ho i odsoudily jako iniciátora války.

V Ústavě z roku 1920 je zcela jednoznačně napsáno, že „postoupit část území republiky je možné toliko na základě rozhodnutí Parlamentu“. V té době všichni poslanci parlamentu byli samozřejmě v Praze a prezident Beneš mohl svolat Parlament a říci mu jaká je situace, jaké ultimátum dostal a ponechat na jediném oprávněném orgánu podle ústavy ČR, aby rozhodl co dál. Pan prezident Beneš tehdy na sebe stáhl jakousi pravomoc poloboha a rozhodl sám o osudu tohoto národa, tedy o postoupení části území cizímu národu. Příznivci a přátelé Eduarda Beneše mi prominou, ale to je trestný čin vlastizrady jako vyšší! Po této chvíli pan prezident Beneš opouští tento podrobený národ, uklízí se do emigrace, kde potom,

⁹ Edvard Beneš, československý státník a politik, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného VŠMVV 31. října 2005, k vydání připravil Zdeněk Veselý, VŠMVV 2006, str. 16.

¹⁰ Vilém Hejl: Rozvrat: Mnichov a náš osud, Sixty-Eight Publishers, Toronto 1989, str. 43.

prosím, řídí určitý boj a po skončení II. světové války je tento člověk zde přijímán jako národní hrdina.¹¹

Bylo třeba mnoho odvahy a přesvědčení o správnosti svého rozhodnutí, aby se po roce úporného úsilí o mobilizaci vnitřních i mezinárodních sil do boje proti nacistickému Německu dr. Beneš, rozhodl pro přijetí mnichovského diktátu.¹²

Pro Edvarda Beneše, který po roce úsilí o mobilizaci vnitřních i mezinárodních sil do boje proti Německu muselo být velmi těžké sebrat odvalu a přesvědčit sebe samotného, aby se rozhodl pro přijetí mnichovského diktátu. Beneš byl zklamán, ale věřil, že obklíčení Československa je jen prvním krůčkem k vypuknutí 2. světové války a tentokrát jeho předpoklady daly dějiny na pravdu.

A nelze zapomenout, že i ke kapitulaci je třeba velkou dávkou odvahy. Navíc dr. Beneš nikdy opravdu nekapituloval, když ustoupil nátlaku. Odejel do zahraničí s pevným úmyslem dát se při první příležitosti znovu do boje. A to také udělal....

...Nevyhrál ho – a asi ho ani vyhrát nemohl – a musel stejně jako celé Československo kapitulovat. Byla to porážka, ale určitě ne nečestná.¹³

5. října E. Beneš abdikoval ze své funkce prezidenta a 22. 10. 1938 odletěl do Anglie. Po abdikaci působil E. Beneš jako profesor na univerzitě v USA a zamýšlel se jak nad dějinami, tak i na budoucím osudem Evropy. Své myšlenky shrnul v knize „Demokracie dnes a zítra“.

16. března se postavil E. Beneš do čela československého zahraničního odboje. V roce 1940 bylo vytvořeno prozatímní československé státní zřízení a E. Beneš zastal funkci prezidenta exilové československé vlády v Londýně a ihned v roce 1941 se jménem Československa přihlásil ke spolupráci s Atlantickou chartou (spojenství Velké Británie, Spojených států amerických a Sovětského svazu). V téže roce rozhoduje o přípravách a realizaci atentátu na zastupujícího říšského protektora Reicharda Hendricha. I když byli důsledky atentátu tragické, díky i tomuto aktu čs. odboje byla v roce 1942 Mnichovská dohoda prohlášena Francií a Velkou Británií za neplatnou a československá vláda v emigraci i Beneš jako exilový prezident byli uznáni.

Proti této německé politické linii udržoval však Edvard Beneš jako prezident londýnské emigrační vlády a šéf celého druhého odboje – nejen živou, ale i bojující a vítězíci onu demokratickou linii československé politiky. Ve vlasti pak nabývala jeho autorita charakteru až jakési mystické víry v jeho ochrannou moc a projevila se i při jeho slavném návratu v květnu 1945.¹⁴

Po vojenských úspěších sovětské armády bylo jasné, že se Sovětský svaz stane novou velmocí ve střední a východní Evropě. Edvard Beneš se vydává v prosinci 1943 do Moskvy, aby zde jednal o spolupráci obou zemí ve válce proti

---

¹¹ Květen 1945 vítězství anebo osvobození? (seminář k 60. výročí od konce II. světové války), 10. května 2005, Černínová-soudkyně Městského soudu Praha, Fontes Rerum, Praha 2005, str. 26.

¹² Alexandr Ort: Velcí Češi, velcí Evropané, Edvard Beneš – evropský politik, nakl. Eva - Milan Nevole, Praha, 1997, str. 9.

¹³ Alexandr Ort: Dr. Edvard Beneš – evropský politik, VŠE, Praha 1993, str. 138.

¹⁴ Zdeněk Veselý: Edvard Beneš, československý státník a politik, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného VŠMVV 31. října 2005, VŠMVV 2006, str. 11.

Německu i v poválečném období, zároveň však měla být pojistkou, že Sovětský svaz nebude zasahovat do vnitřních záležitostí Československa. A tak byla uzavřena 12. 12. 1943 československo – sovětská smlouva. V této složité době Beneš vydává dekrety, které jsou platné jako zákony v době, která neumožňuje zákony vydávat a schvalovat klasickou cestou.

Beneš byl politikem smluv, pro něho cílem diplomacie byla smlouva, a nepoučil se ani z neúspěchu smluvního zabezpečení státu mezi oběma válkami. Po poradě s Rooseveltem na jaře 1943 odjel koncem roku 1943 do Moskvy a podepsal s Moskvou spojeneckou smlouvu. pro Beneše v ní byl důležitý ten paragraf, který mluví o nevměšování se do vnitřních záležitostí státu po skončení války. Bývá mu vytýkáno, že zašel až příliš daleko v ujišťování Stalina o poválečném směřování čs. zahraniční politiky, v níž Východ bude hrát velkou roli. V sovětském hodnocení jednání Stalin – Beneš někdy z ledna 1944 se píše, že poválečné Československo bude baštou sovětské politiky v Evropě.¹⁵

V březnu 1945 Beneš přijímá zásady Košického vládního programu, i když k některým bodům má své výhrady. 4. 4. 1945 byla jmenována první československá vláda Národní fronty. Do vlasti přijíždí 16. 5. 1945 jako vítěz a symbol demokracie, kterou chce opět navázat na demokracii První republiky. 19. 6. 1946 byl E. Beneš zvolen Ústavodárným národním shromážděním řádným prezidentem republiky.

Prezident Beneše hledal východisko z krize spoluprací s Masarykem, Svobodou a Šrobárem na jedné, a sociálními demokraty na druhé straně. V rozhovoru s Laušmanem vyslovil své obavy z občanské války či pokusu připojit Československo k Sovětskému svazu, a to byly hlavní důvody, proč hledal kompromisní východisko.

V roce 1948 Beneš přijímá demisi ministrů demokratických stran a podepisuje navrhnoutou vládu K. Gottwaldem. Po delší době, kdy uvažoval o své abdikaci, odmítne podepsat Ústavu 9. května a nakonec s vážnými zdravotními potížemi abdikuje 7. 6. 1948.

Dne 27. února 1948 opustil prezident Beneš Pražský hrad a odejel do své vily v Sezimově ústí. Jen několikrát se ještě na jaře 1948 vydal do Prahy při různých příležitostech, ale cítil se už spíše penzistou než hlavou státu, kde vlastně už vládl jiní. Proto také nechtěl, aby prezidentská vlajka vlála nad Sezimovým Ústím, jak to bylo dříve za jeho pobytu zde.¹⁶

Vnitropolitický vývoj v Československu a rozdělení Evropy vytvářelo takovou situaci, že Edvard Beneš neměl proč žít. Demokracie v Československu nebyla taková, jakou on si představoval a Evropa byla svým rozdělením odsouzena na druhé místo ve světové politice. Edvard Beneš umírá 3. 9. 1948 v Sezimově Ústí.

---

¹⁵ Jaroslav Šedivý: Květen 1945 vítězství anebo osvobození? (seminář k 60. výročí od konce II. světové války), 10. května 2005, Fontes Rerum, Praha 2005, str. 18-19.

¹⁶ Alexandr Ort: Dr. Edvard Beneš – evropský politik, VŠE, Praha 1993, str. 218.

Arterioskleróza měla své ataky a ústupy. Koncem srpna se objevilo jisté zlepšení, ale 30. srpna upadl dr. Beneš do komatického stavu, ze kterého se již neprobral. Vyhnul se tedy tomu, čeho se prý velmi obával, pobytu v nemocnici.¹⁷

*Dr. Edvard Beneš zemřel v okamžiku, kdy Evropa byla rozdělována na dvě části. Šlo o proces, se kterým zásadně nesouhlasil, ale nemohl mu zabránit. Zemřel symbolicky v okamžiku, kdy už pro něj a jeho politiku nebylo v rozdělující se politice místo.*¹⁸

Osobnost Edvarda Beneše mnoho autorů také prezentovalo ve svých publikacích jako člověka s charakteristickými vlastnostmi, nikoliv pouze jako aktéra politických událostí. Tato prezentace E. Beneše, jako člověka s typickými vlastnostmi a popisem vzhledu nám dává možnost komplexnějšího pohledu.

„Rozbouráme celý svět, Beneš musí na Hrad zpět.“¹⁹

*Politikem se stal Edvard Beneš na základě vlastního rozhodnutí, které se opíralo o cílevědomou a systematickou přípravu na tuto kariéru. Osud mu nedal nic, co ulehčuje lidem stát se úspěšným politikem – postavu, hlas, osobní šarm či jisté charisma. Malý postavou, s huňavým hlasem, spíše suchý patron než aktivní osobnost, to byl mladý Edvard Beneš. Byl však také uminěný, tvrdohlavý, ale i cílevědomý, velmi houževnatý a až fanaticky pracovitý. A na tom chtěl postavit svou politickou kariéru.*²⁰

„Většina lidí si myslí, že v Benešovi není dost lidskosti. Ono je pravda, že to je takový profesor. Takový kantorský typ, co vám dá sedmadvacet důvodů pro každý prd. A on mluví trochu norem. Ale chyba, kamaráde, pozor, Beneš je náramně lidský člověk. Víte, on chtěl mít vždycky děti. To máte věci, kdy těch sedmadvacet důvodů nic nepomůže. Měl byste ho vidět, když také umíněný, tvrdohlavý, ale i ohromně trpělivý a shovívavý k lidem kolem sebe. Já myslím, že někdy až moc. On sám nikdy neřekne sprosté slovo – bohužel – ale mě nechá klidně mluvit o pr... Věřte mi, v Benešovi je mnoho lidskosti. Co je na něm nelidského, je jeho pracovní kapacita. Šestnáct, osmnáct hodin denně není u něho nic zvláštního. A pracuje náramně systematicky.“²¹

Beneš ovšem nebyl jen pragmatik, ale měl v sobě i cosi, co ho od jiných politiků odlišovalo. Lze v něm spatřovat prototyp chladnokrevného člověka, vypočítavého realistu, u něhož zřetelně dominovala rozumová stránka nad city. Vždy věcný, střízlivý analytik, který se nikdy citlivosti nedal zmást.²² Beneš se netěšil výsadě zrození a s ním ve 20. století mnozí další, kteří v něm politicky něco znamenali. Je

---

¹⁷ Alexandr Ort: Dr. Edvard Beneš – evropský politik, VŠE, Praha 1993, str. 222.

¹⁸ Alexandr Ort: Velcí Češi, velcí Evropané, Edvard Beneš – evropský politik, nakl. Eva - Milan Nevole, Praha, 1997, str. 82.

¹⁹ Heslo provolávané v průvodu sokolů Prahou při XI. všesokolském sletu – Poslední rok prezidenta, Karel Kaplan, Tisk Sýkora, Brno 1994, Příloha č. 14.

²⁰ Alexandr Ort: Velcí Češi, velcí Evropané, Edvard Beneš – evropský politik, nakl. Eva - Milan Nevole, Praha, 1997, str. 83.

²¹ Viktor Fischl: Hovory s Janem Masarykem, Mladá fronta, Praha 1991, str. 85.

²² Vladimír Liška: Causa Edvard Beneš, Fontána, Olomouc 2005, str. 139.

tedy jedním z mnoha, nikoliv však ztraceným v zástupu, naopak osobitým a příznačným i v tomto ohledu.²³

„Ministr zahraničních věcí Edvard Beneš pravidelně pracoval 16 – 18 hodin denně. Proto využíval svých častých cest po světě mimo jiné také k tomu, aby se jednou za čas pořádně vyspal. Vyprávělo se, že dovede spát ve vlaku i plných 36 hodin.

Když jednou jel přes Tyroly, redakce Vídeňských listů za ním vyslala novináře, aby s ním udělal interview. Ten si na ministra počkal v Linzi.

„Pan ministr spí“, odpověděl ministrův tajemník redaktorovi, když se domáhal rozhovoru.

„No dobře, počkám!“ A jel s sebou. Jel až na švýcarské hranice. To tehdy trvalo expresním vlakem 14 hodin.

„Pan ministr spí,“ odpovídal mu tajemník, když se každou hodinu netrpělivě ptal, kdy bude moct zahájit svou novinářskou práci.

„A proč prosím vás, tolik spí?“

„No to je proto, aby pak v Ženevě mohl na ostatní přivstát“.

Po této informaci vídeňský žurnalista telegrafoval svým novinám stručnou zprávu: „Ministr Beneš cestou stále spí a teprve v Ženevě bude ve stavu bdělém.“²⁴

„Za Beneše, za Hanu nechcem žádnou náhradu.“²⁵

1.1.1 Deset prezidentů

Jedna z populárních publikací pro širokou veřejnost má název „Deset prezidentů“²⁶. Tato publikace vyšla v Knižním klubu v roce 2003, bohužel není uveden náklad, ale v roce 2008 bylo vydáno druhé vydání. Domnívám se, že tato publikace je u široké veřejnosti populární, vzhledem k tomu, že v knihovnách se na publikaci dokonce čeká rezervace a kniha je velmi často prodávána jak v Knižním klubu, tak i v běžném prodeji. Rovněž v knihkupectví Luxor jsem se dozvěděla, že i přes širokou škálu publikací týkajících se prezidentů je tato publikace vůbec nejprodávanější publikací zabývající se československými, resp. českými prezidenty. Autor této publikace – Libor Budínský charakterizuje dr. Edvarda Beneše následovně: **Edvard Beneš - Prezident budovatel**
„Muž, který dvakrát prohrál“

Nejkontroverznější: má se stát knězem, kope fotbal za Slavii, říkají mu opička Bibi, stráví 10 let v exilu, přeloží Zolova Zabijáka, v Anglii je zatčen jako špión, žádá svou

²³ Zdeněk Veselý, Edvard Beneš, československý státník a politik, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného VŠMVV 31. října 2005, VŠMVV 2006, str. 17.

²⁴ Věra Olivová: Dějepis - Nová doba 2, Československá republika 1918 – 1938, Scientia, spol. s. r. o., Praha 1994, str. 26

²⁵ Heslo provolávané v průvodu sokolů Prahou při XI. všesokolském sletu – Poslední rok prezidenta, Karel Kaplan, Tisk Sýkora, Brno 1994

²⁶ Libor Budínský: Deset prezidentů, Knižní klub, Praha 2003.

ženu o změnu jména, trpí vážným Ménierovým syndromem²⁷, manželství zůstane bezdětné²⁸

Těmito devíti body autor shrnul celý život, zásluhy a historické momenty dr. Edvarda Beneše. Obdobná charakteristika připomínající historický bulvár je i u ostatních prezidentů. Přesto se domnívám, že autor mohl vybrat jiné politické nebo životní úspěchy nebo neúspěchy, kterými by mohl být druhý československý prezident charakterizován. Tento výběr je velmi jednostranný a pro nepoučeného čtenáře může znamenat velmi pokřivený obraz.

1.1.2. Zachycení osobnosti Edvarda Beneše v deníku generála Ludvíka Svobody

Edvard Beneš měl již za svého života mnoho kritiků, zvláště po uznání Mnichovské dohody, které rozdělilo obyvatelstvo na dvě poloviny:

„Měli jsme bojovat...“ X „Ještě že jsme nebojovali...“

Tato tragická událost nejen pro Edvarda Beneše, ale pro celý národ znamenala velké zklamání. Zvláště silné zklamání z onoho „nebojovat“ to bylo pro vojáky, kteří se zbraní v ruce byli ochotni položit za vlast svůj život. Po abdikaci Beneše a jeho odchodu do exilu se začal utvářet odboj nejenom ve Francii a Londýně, ale v hlavně v Polsku, kde již od 3. června 1939 byl tenkrát i plukovník Ludvík Svoboda.

Psal si téměř každý den deník. Pro vyhodnocení rozhovorů jsem považovala za důležité konfrontovat názor pamětníků s dobovými zápisky.

Využila jsem proto možnosti nahlédnout do jeho deníku a interpretovat dobové zápisky aktivního účastníka odboje. To, že i mezi současníky E. Beneše byli názory na jeho politiku i osobnost rozporuplné, je známým faktem, který je zpracován zejména autory Kuklíkem a Němečkem v publikaci Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945²⁹. Autentické záznamy v deníku Ludvíka Svobody nám dokládají, že přes původní rozpory a nejistotu například ze strany gen. Prchalý o uznání Edvarda Beneše jako představitele vojenského i politického mezi účastníky odboje převážil nakonec respekt k Edvardu Benešovi.

Zápisky Ludvíka Svobody reflektují postavení Beneše v exilu. Ludvík Svoboda měl i přes všechny pochybnosti z Mnichovských dnů zcela jasno – jediným politickým i vojenským představitelem musí být pouze Edvard Beneš. Tyto pochybnosti však mělo mnoho představitelů jak domácího tak zahraničního odboje – zejména měli výhrady k přijetí mnichovského diktátu, na druhé straně si ale většina těchto lidí uvědomovalo nutnost jednotného velení, jednotného odboje a uznání Edvarda Beneše jako jeho představitele, které je důležité pro požadavek

---

²⁷ Pozn. autorky – nemoc je charakteristická - nenadálými záchvaty silné závratě, nevolnosti, zvracení doprovázené šelesty v uších a zhoršením sluchu. Záchvat může trvat od několika hodin až po několik dní a opakovat se nezvykle často (každé 2-3 dny). Opakované záchvaty vedou k neustálému zhoršování sluchové funkce, někdy až do úplné hluchoty. Způsobují to degenerativní změny krční páteře (osteochondróza), různá endokrinní onemocnění, alergické reakce či infekce, čili stavy, které vyvolávají změny propustnosti cév.

²⁸ Libor Budinský: Deset prezidentů. Knižní klub, Praha 2003, str. 36.

²⁹ Jan Kuklík a Jan Němeček: Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945, Karolinum, Praha 2004.

neplatnosti Mnichova od samého počátku a důraz na kontinuitu státu. Postoj vojenského velitele byl rovněž velmi důležitý při formování postoje vojáků, dnešních veteránů. V deníkových záznamech jsou prezentovány názory, které šířil Ludvík Svoboda i do svých řad. Domnívám se, že generál Svoboda deník psal s tím, že se dostane do rukou minimálně rodiny a určitě měl v úmyslu, tyto jeho myšlenky, které má podložené argumenty, nebo osobním názorem, aby byly přebírány dále nejenom rodinou, ale třeba i širší společností.

Na tomto jediném příkladu můžeme pozorovat jasnou argumentaci jednoho člověka, který ač vnitřně ve všem nesouhlasil s československým prezidentem, tak osobnost Beneše obhajuje v zahraničí, zvláště v počátcích, kdy ne všichni jsou stejného názoru jako on, který si stojí za tím, že by měl Beneš být v čele politicky i vojensky. Osobnost Beneše - jakožto významná osobnost hraje v deníku důležitou roli. Ludvík Svoboda zastává Benešovi postoje, tudíž sdílí společnou identitu. Tak jako mnoho jiných vojáků, kteří v názorech na Beneše sice litují rozhodnutí přijetí mnichovského diktátu, ale Beneše uznávají jako jediného představitele Československého státu a postavili se aktivně na jeho stranu. Ludvík Svoboda stál zcela za osobností Edvarda Beneše, svědčí o tom zápisky v deníku, nebo vzpomínky L. Svobody zaznamenané v pamětech Cestami života³⁰ nebo v publikaci Z Buzuluku do Prahy³¹. Uvádím jednu citaci z deníku Ludvíka Svobody, která pojednává o problému s uznáním Beneše jako představitele státu v exilu.

18. VI. 1939: Neděle

...Po snídani odvezli nás do České besedy, kde jsme se setkali s p. arm. gen. Prchalou a posl[ancem] Švarcem. Vyřídil jsem pozdrav p. gen Prchalovi z vlasti a sdělil jsem mu, že národ na něj spoléhá a věří, že se jemu za vedení dr. Beneše podaří vytvořit za hranicemi čsl. armádu, která by spolu s ostatními armádami sprátelených států, bojovala za osvobození Čsl. republiky...

...večeřeli jsme u p. gen. Prchali. Při opětném rozhovoru o situaci gen. Prchala mi sdělil, že uznává dr. Beneše za nejschopnější osobu, která je jedině sto vésti náš zahraniční odboj, ale do Polska, že přijel on, rozuměj gen. Pr[chala], aby v Polsku vedl náš odboj jak vojensky tak i politicky.

Tato poznámka mě velmi zamrzela, poněvadž jsem měl dojem, že gen. Prchala chce v Polsku podnikat samostatnou akci. Mám za to, že jeho politickým vůdcem v této době byl dr. posl[anec] Švarc, který se vyslovil, že naše vedení by nemělo být v Anglii, nebo ve Francii, ale v Polsku.

*Posl[anec] Švarc mi však rovněž prohlásil, že uznává za nejschopnější a nejpovolanější osobu pro vedení našeho zahraničního odboje dr. E. Beneše. Oběma jsem odpověděl, že nejen my za hranicemi, ale celý národ doma, ale zvláště armáda, že stojí za Benešem, jehož vedení se musíme všichni podřídit a jemuž přísluší řídit jak vojensky, tak politicky náš zahraniční odboj a to ve všech státech.*³²

Sám Edvard Beneš složitou situaci s gen. Prchalou komentoval ve svých Pamětech následovně:

---

³⁰ Ludvík Svoboda: Cestami života 1, Naše vojsko, Praha 1971 a Ludvík Svoboda: Cestami života 2, Prospektum, Praha 1992.

³¹ Ludvík Svoboda: Z Buzuluku do Prahy, Mladá Fronta, Praha 1974

³² Ludvík Svoboda: Poznámky z mé činnosti v čs. odboji od 3. června 1939 tj. ode dne mého odchodu z domova za hranice až do....kdy jsem.....?, soukromý archiv – pozůstalost po L. Svobodovi, str. 8.

*V Polsku se nám věci komplikují jednáním gen. Prchaly, který bez dohody s Londýnem postupuje tak, že se stává nástrojem v rukou činitelů, jež nám nejsou přízniví. Pokoušíme se o dohodu jak s polskou vládou přímo, tak i s ním samotným.*³³

Nakonec se došlo po tolika týdnech ke kompromisu, který znamenal ústupek jak ze strany gen. Prchaly, tak i Dr. Beneše. Gen. Prchala musel ustoupit od svých původních plánů, že centrum zahraničního odboje bude v Polsku a Dr. Beneš musel naopak respektovat generála Prchalu jako jednoho z vojenských představitelů československého zahraničního odboje.

Důležité je však pro mou práci to, že generál Svoboda ve svém deníku věnuje tolik prostoru těmto sporům. Je zcela zřejmé, že pro něj bylo velmi důležité, aby v čele exilového vedení Československého státu stál právě Edvard Beneš. Názor generála Svobody můžeme považovat za názor mnoha dalších představitelů vojenského odboje, které buď svými postoji ovlivňoval a nebo sdílel stejný názor. Díky těmto výpiskům je zřejmé, jak důležité bylo uvědomění si stability vztahu k Edvardu Benešovi u skupiny vojenského odboje.

2. Proměny názoru na prezidenta Beneše v průběhu 20. století

Období první republiky

Názory na Edvarda Beneše byly tak jako u každého politického představitele různé už za jeho života, tedy i v době první republiky. Přestože politika tohoto období je často ztotožňována s osobou Edvarda Beneše a téměř všechno, co bylo učiněno, je přičítáno k jeho dobru či tíži, skutečná realita této představě odpovídala sice do značné míry, ale ne zcela, a to hlavně na poli vnitřní politiky. Pokud se podíváme do učebnic dějepisu, můžeme sledovat, že pokud se objeví jméno T. G. Masaryka, bylo vedle něho i jméno Edvarda Beneše, můžeme pozorovat, že T.G. Masaryk od začátku prosazoval Beneše jako svého věrného spolupracovníka a svého budoucího nástupce.

Období druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava

V tomto období bylo hlavním cílem najít viníky mnichovské tragédie. U mnoha prvorepublikových stoupenců Beneše a hradní politiky vyvolal Mnichov zklamání, které Benešovi nedokázaly odpustit. Hlavním heslem druhé republiky se tak stalo „odbenešení“ a totální negace předmnichovských demokratických tradic.³⁴

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939 s negativní propagandou na Beneše začali kolaboranti. Nejvíce se o „zpopularizování“ Beneše zasloužil zejména Emanuel Moravec, který měl mimo jiné v Brně na Zelném trhu, kde se sešlo 50 000 občanů, 12. června 1942 projev, který byl zároveň pouštěn v rozhlase. Po spoustě urážek se pustil do konkrétních útoků proti Benešovi: *...Jsme prostě v první řadě postaveni před otázku a vaše vláda s vámi, zda se nám*

---

³³ AÚTGM Praha, f. EB-V, kart. 73, tato pasáž obsažena v prvopise vzkazu, později ji Beneš při korektuře sám škrtnul a ponechal pouze: „V Polsku se nám věci komplikují“ – převzato z Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945, Jan Kuklík- Jan Němeček, Karolinum, Praha 2004, str. 77.

³⁴ Viz. Jan Gebhart – Jan Kuklík: Druhá republika 1938-1939, Paseka, Praha a Litomyšl, 2004.

podatří zbařit tělo národa vředů a hlíz, jež představují agenti zločince Beneše a jejich přísluhovači.³⁵

...A tak ve chvíli, kdy český národ potřeboval tvrdé a statečné vedení, mužiček Beneš se z pražského Hradu vytratil a v nejpřísnější tajnosti se svými miliony nasedl do letadla a národ ponechal osudu a v politické břečce, kterou mu se svými pomahači namíchal.³⁶

...Ne Němci, nýbrž Beneš chce vyhubit český národ, jakmile Čechy šťve do boje, ve kterém na jeden život německý musí doplatit tisíc životů českých.³⁷

Období od roku 1945-1948

Ve svobodné době během let 1945 až 1948 byl Beneš velmi oblíben jak u lidu, tak i na politické scéně. Autorita Beneše mezi lidmi byla veliká. Komunisté potřebovali Beneše, aby mohli dosáhnout svých cílů.

Období 50. let

Tuto dobu a zároveň to, jak se psalo, charakterizuje zcela přesně referát Václava Kopeckého pronesený dne 24. září 1948 na aktivu funkcionářů KSČ, kde vysvětluje dosavadní vývoj Československa, jehož hlavním cílem bylo "osvětlit v správném světle historické okolnosti vzniku ČSR a přehlédnouti v zpětném pohledu 30 let jejího vývoje."³⁸ Zdůrazňuje, že nyní "začínáme psátii historii naší republiky my, s hlediska naší třídní pravdy, s hlediska pravdy dělnické třídy." A dodává: "historii pišou nakonec ti, jimž patří budoucnost. A to jsme my."³⁹

Odmítnuto bylo osvobození našich národů západními mocnostmi a osobní zásluhy T.G. Masaryka, E. Beneše a M.R. Štefánika o vznik Československa jako neodpovídající historická pravda, která byla - slovy Kopeckého, "z třídních důvodů skreslována a potlačována."⁴⁰ Tato "lžilegenda" byla podle něj pěstována proto, aby byl potlačen význam Říjnové revoluce pro rozbití Rakousko-Uherska a vznik samostatného Československa.⁴¹

Beneš je následně označován za muže, který se nikdy nepostaví na rozhodný odpor proti henleinovcům, je mu dávano za vinu, že pro něj bylo přednější přátelství se západními mocnostmi, než aby bránil republiku. Je označován nejen za nepřítel republiky, ale hlavně za nepřítel komunistů, kteří chtěli republiku chránit.

V otázce Mnichova si je autor také zcela jistý, kdo je hlavním viníkem. Až do této doby byl Mnichov brán jako národní tragédie, za kterou není nikdo konkrétně zodpovědný, od této učebnice je v souvislosti s Mnichovem vždy zmiňován Beneš:

---

³⁵ Zdeněk Plachý: Černé dny naší historie – Protektorát proti Londýnu – 38 dní Heydrichiády, Vydavatelství a nakladatelství Plachý, Brno 2006, str. 57.

³⁶ Zdeněk Plachý: Černé dny naší historie – Protektorát proti Londýnu – 38 dní Heydrichiády, Vydavatelství a nakladatelství Plachý, Brno 2006, str. 58.

³⁷ Zdeněk Plachý: Černé dny naší historie – Protektorát proti Londýnu – 38 dní Heydrichiády, Vydavatelství a nakladatelství Plachý, Brno 2006, str. 59.

³⁸ Václav Kopecký: Třicet let Československé republiky, Kulturní a propagační oddělení sekretariátu ÚV KSČ, Praha 1948, str. 3, 4.

³⁹ Václav Kopecký: Třicet let Československé republiky, Kulturní a propagační oddělení sekretariátu ÚV KSČ, Praha 1948, str. 4.

⁴⁰ Václav Kopecký: Třicet let Československé republiky, Kulturní a propagační oddělení sekretariátu ÚV KSČ, Praha 1948, str. 4.

⁴¹ Václav Kopecký: Proti kozmopolitizmu ako ideologii amerického imperializmu, Pravda, Bratislava 1952, str. 16.

„Hodžova vláda a Beneš si však sami vyžádali tento zásah západních mocností, aby mohli před lidem omluvit svou hanebnou kapitulaci a aby jejich autorita zůstala neporušena.“⁴²

Druhá polovina 50. let

V druhé polovině 50. let byl již komunistický režim upevněn a skončily největší vlny politických procesů. Změnilo se i hodnocení první republiky a předních politických představitelů této doby. Státní propaganda si k Benešovi ponechala řadu výhrad, ale současně se ho snažila využít ke své propagandě. Dějiny se také začaly zaměřovat spíše na dějiny SSSR a československé dějiny spíše na dějiny komunistické strany.

V centru kritiky zůstalo Benešovo ustupování při jednáních o požadavcích henleinovců, zejména pak v době vrcholící krize v době Runcimanovy mise a září 1938, kdy slovy J. Křena “Beneš je ochoten k jakýmkoli ústupkům, k sebehoršímu ponížení, jen aby získal podporu Západu”⁴³. Tato politika přímo směřovala ke kapitulaci před mnichovským rozhodnutím velmocí.

Období druhé poloviny 50. let však lze hodnotit jako nikoli přímý útok na Edvarda Beneše, ale spíše proti celé tzv. buržoazii. V každém případě však spojuje Edvarda Beneše jako viníka Mnichovské dohody. Londýnský odboj v čele s Benešem je hodnocen jako protilidový a protisovětský.

Otázka československo – sovětské smlouvy z roku 1943 není Benešovi připisována k dobru, ale tato událost je spíše připsána neodkladnému vývoji, který musel přijít.

Období 60. let

Negativní postoj k demokracii první republiky a k jejím představitelům v čele s Edvardem Benešem pokračoval i v 60. letech. V tomto období je odsuzována koncepce čechoslovakismu uplatňovaná v předmnichovské republice, která přispěla k rozvoji autonomismu na Slovensku, který se později podílel na rozbití Československé republiky.⁴⁴ V této souvislosti představitelé komunistického režimu upozorňovali na to, že teprve oni poskytli slovenskému národu podmínky pro samostatný rozvoj v nové Československé republice.

Pokud jde o hodnocení Edvarda Beneše, byl i v tomto období nadále obviňován z Mnichova a ze spojení s buržoazií a jeho hlavní chyba byla spatřována v odmítání pomoci Sovětskému svazu.

Únor 1948 je podobně jako v 50. letech hodnocen jako vítězství komunistické strany a pracujícího lidu nad nekomunistickými stranami a buržoazií. Benešovo jednání je líčeno tak, že stál na straně reakčního bloku, byl nucen kapitulovat před jednotnou vůlí lidu a svým postupem přispěl nakonec objektivně k ukončení vládní krize.

Pražské jaro

Pouze během tohoto krátkého období - období Pražského jara nebyl Edvard Beneš v oficiální komunistické propagandě československých dějin spojenec a agent imperialistického Západu.

---

⁴² Dějiny ČSR, díl III., SPN, Praha 1955, str. 32.

⁴³ Jan Křen: Mnichovská zrada, str. 49.

⁴⁴ Václav Kopecký: ČSR a KSČ, Kopecký V., Praha 1960, str. 18.

Období normalizace a 70. – 80. léta

V době normalizace bylo postiženo mnoho historiků, i těch, kteří byli členy komunistické strany, ale v době Pražského jara se přiklonili k reformnímu proudu v KSČ. Někteří emigrovali, z dalších se stali disidenti, pokud chtěli nadále tvořit v Československu, museli svá díla psát tak, aby to odpovídalo komunistickému režimu. Opět byly nedostupné prameny, takže zkoumaní historie nebylo možné.

Opět se spíše autoři přikláněli k době před uvolňováním Pražského jara a tak i v 80 letech se v učebnicích vyskytovaly formulace, které odpovídaly komunistickému režimu.

Přesto učebnice dějepisu z tohoto období jsou obsáhlé a můžeme říci, že i přesnější a objektivnější než učebnice předchozí. Vychází učebnice věnovaná pouze 2. světové válce, kde je zmíněno, že Beneš i přes ubezpečení SSSR, že v případě nebezpečí pomůže, zklamal národ a podlehl Mnichovskému diktátu. Již se ale setkáváme i se zásluhami Edvarda Beneše, vzápětí bývají sice poupraveny nebo popřeny, ale jsou zmíněny.

Období od roku 1989 do dnes

Změny nastaly až v roce 1989. Otevřely se archívy, historici se dostali k pramenům, do Československa se dostalo mnoho zahraničních knih. Názory se často naprosto obrátily a i důležitost některých momentů Benešova života byla zdůrazněna. Hlavními spornými historickými událostmi se stal kromě již tradičního přijetí Mnichovské dohody i odsun Němců, dekrety prezidenta republiky a Únor 1948.

Učebnice z toho období se již svým rozsahem řadí k těm nejlepším, nejen že svým rozsahem daleko převyšují učebnice vydávané za komunistického režimu, ale také obsahem, který přibližuje Beneše nejen jako politického představitele, ale také jako člověka, s dobrými i špatnými vlastnostmi. Na čtenáři je, aby si udělal na našeho státníka svůj vlastní názor. Autoři – zejména Věra Olivová - do textu zapojují citáty z Benešových projevů, dopisů a dokumentů, které se ho dotýkají.⁴⁵

Karel Čapek, Muž na kurtu

„Bílý od hlavy až k patě, s tváří do modra určenou. Je drobný, ale je všude. Žádný míček mu není dost špatný, aby ho nedobíhal. Běží mu vstříc, vyskakuje do výše jako kobylika, chytá každý aut. Kdyby se míček zaryl do země, zaryl by se střemhlav za ním. Nesleví si ani ránu předem ztracenou. Nepustí ani jednu šanci mimo sebe. Hraje tenis tak, jako dělá politiku. Neboť tento náruživý a houževnatý hráč se jmenuje Edvard Beneš. (Lidové noviny, 30. dubna 1926⁴⁶)

Redakce: Bc. G. Literová

Připravil: doc. dr. O. Lev, CSc., dr. O. Tuleškov

Vydalo Křesťánskosiociální hnutí ve spolupráci s OR Klubu českého pohraničí v Praze 10 jako svou 303. publikaci určenou pro vnitřní potřebu vlasteneckých organizací. Praha, listopad 2009

Webová stránka: www.ksl.wz.cz

E-mail: Vydavatel@seznam.cz

---

⁴⁵ Nejvíce citací v Věra Olivová: Dějepis - Nová doba 2, Československá republika 1918 – 1938, Scientia, spol. s. r. o., Praha 1994, str. 26, 31, 37, 50 – 51, 71, 76 – 77, 78, 80, ale také v Josef Harna: Dějiny českých zemí II, díl 2, 1. vydání, Fortuna, Praha 1998, str. 194, 195.

⁴⁶ Věra Olivová: Dějepis - Nová doba 2, Československá republika 1918 – 1938, Scientia, spol. s. r. o., Praha 1994, str. 31.